

■ **Az utánozhatatlan szegedi téliszalámi.** *Uniói védelmet élvező magyar termék*

■ **Kalocsai pirospaprika.** *Jelenleg még nem tisztázott a védettsége*

M A G Y A R O R S Z Á G

Hungarikum-piramis

Trdelník, Tokajská, Palinca, Razza podolica – minden bizonnyal senki nem jönne rá, hogy az említett nevek valójában a kürtőskalácsot, a pálinkát, a tokaji borokat és a szürke marhát jelölik, csak éppen szlovákul, románul és olaszul.

„A skalický trdelník [szokolcai kürtőskalács – a szerk.] igazi ételkülönlegesség, a tradicionális szlovák konyha egyik büszkesége, egészen a XIX. századig visszanyúló történelemmel” – mutatják be büszkén első, tájjellegű eredetvédelemmel ellátott terméküket a szlovák internetes portálok. A fenti sorok olvastán nincs olyan történelmi és kultúráját ismerő magyar, aki káromkodva ne kapna a fejéhez. Micsoda? Hogy a magyar konyha egyik különlegessége idegen néven vált volna védett európai étékké?

A Magyar Királyság területén bő másfél évtized óta ideiglenesen tartózkodó Szlovákia még 2007-ben juttatta el ambíciózus kívánságát a karakteresen magyar kürtőskalács szlovák nemzeti termékként való regisztrációjáról az Európai Unióhoz. Éles tiltakozás és aláírásgyűjtés indult mind a székelyföldi, mind az itteni magyar közvélemény körében, ám a petíció kellő támogatás híján nem érte el célját: a trdelník (a lá Skalický) befutott.

Idén ősszel egy újabb hagyományosan magyar kincsét veszítettünk el részben, a szürke marhát.

Az Európai Unió rendelkezései alapján minden tagállam jogosult a területén több generáció (a törvény értelmében ez legalább huszonöt évet jelent) óta ismert, használt, hagyományosan minősíthető élelmiszerek, termékek és értékek regisztrációjára. Az eredetvédelem kulturális és jogi értelemben is sok előnyt jelent a tagállamoknak, hiszen hagyományos termékeiket nemcsak az egész közösséggel ismertethetik meg, de megakadályozhatják a nevükkel való visszaélést is. A magyarság huszadik századi történetének szomorú eseményei, a trianoni békeszerződés következtében az eredendően magyar termékeket bármelyik szomszédos ország sajátjaként védheti le az unióval. A Kárpát-medence elmúlt száz esztendejének történelmét ismerve senki nem csodálkozhat azon, hogy a szomszédos, újonnan létrejött államok kihasználják

a határaikon belül élő magyar kisebbség szellemi termékeit, sok esetben saját értéként bemutatva.

A magyarok késlekedése kiváló táptalaja a rémhíreknek is. Pár hónappal ezelőtt megdöbbentő hír kapott szárnyra: Olaszország bejegyeztette saját állatfajaként a magyar szürke marhát! Szerencsére a hír csak részben volt csak igaz. A taljánok „razza podolicája” ugyanis genetikailag nem teljesen azonos a magyar szürkével, ráadásul az EU tájjellegű besorolása nem vonatkozik állatfajokra. Hazánk éppen ezért a „szürkemarha-húst” kívánja hagyományos magyar termékként levédetni.

Valószínűleg az olvasók java részében még élénken él a több mint tíz esztendőre visszanyúló különböző nemzetek tokaji névvel forgalmazott borai és a magyar állam háborújára. Az unióval kötött szerződések szerint immár öt éve csak magyar, eredetvédelemmel ellátott borok viselhetik a tokaji minősítést, ám az EU-n kívüli or-

■ „Skalický trdelník”.

A kürtőskalácsot a szlovákok magukénak vallják

■ A makói hagyma.

Eredetvédett magyar sajátság

■ Tokaji aszú.

A szlovákok és az olaszok is igyekeznek megkaparintania márkanévét

szágotra ez nem vonatkozik. Így fordulhat elő, hogy bár a szlovák és az olasz féllel megállapodás született, ukrainai és ausztráliei áruházak polcain a mai napig bőséggel találhatunk magyar szőlőt sosem látott, borzalmas minőségű, agyoncukrozott, szeszelt „tokaji” borokat. Bár az Európai Unió a határain túlra is ki kívánja terjeszteni az eredetvédelmet, ennek megoldása még várat magára. A mindenkor magyar külpolitikának mint az egyik legérintettebb országnak ebben az esetben is sokkal hatékonyabban kellene fellépnie a jelenleginél.

A szomszédos államok bizonyára úgy vélik, azzal, hogy államiségüket az egykori Magyar Királyság területére is kiterjesztették, magukénak tudhatják az ott fel-lelhető hungarikumokat. Emiatt ihatunk pálinkát többek között Románia, Ausztria, Szlovákia és Szerbia ivóiban vagy ehetünk szlovák kürtőskalácsot a Felvidéken, nem beszélve a tradicionális cseh és német híg pörköltféléről, a gulásról, vagy az osztrák és német lacikonyhák egyik kedvencéről, a debrecinerről. A gulást a németek magyar eredetűként tisztelik, ám a cseh fővárosban járva szinte minden vendéglő saját nemzeti ételeként tartja számon. Az Osztrák–Magyar Monarchia sajátosan téves értelmezése következtében már több hagyományosan hazai élelmiszer előállításában kell osztoznunk a szomszédos államokkal.

A tokaji borok forgalmazása körül kialakult vita példázza talán a legjobban a bonyolult helyzetet. A szlovák állam koráb-

ban szerződésben vállalta, hogy a területére átnyúló tokaji borvidéken palackozott borokra a névhasználat fejében eredetvédelmi előírásokat alkalmaz majd, ám ezek bevezetése évek alatt sem történt meg. Az EU így megvonta tőlük a névhasználatot – jelsül azoktól a felvidéki magyar borászoktól, akik az egykori magyar földön, a történelmi tokaji borvidéken, magyar szokások szerint készítik évről évre a tokajinak nem nevezhető, ám mégiscsak tokaji borokat.

A probléma kezdete a rendszerváltásig nyúlik vissza. Ugyan szinte minden eddigi kormány regnálásának idején felmerült a hungarikumok, vagyis a sajátosan magyar jellegzetességeket mutató termékek jogi védelme, erre vonatkozó törvény a mai napig nem született. Sőt magát a hungarikum definícióját sem fogalmazta meg senki egyértelműen. Az eddig napvilágot látott meghatározási kísérletek jobbára csak a mezőgazdasági termékekre vonatkoznak.

A Földművelésügyi és Vidékfejlesztési Minisztérium 1998-ban határozott a Hagyományok-Ízek-Régiók (HÍR) gyűjteményének kialakításáról. Az elmúlt tíz esztendő során Magyarország területéről háromszáz tájlevegű, hagyományos mezőgazdasági termék és élelmiszer mindent kimerítő jellemzését gyűjtötték össze a program égisze alatt. Kiállításokkal, rendezvényekkel és promóciós munkákkal segítik a minél szélesebb körű elismertetést, igyekeznek földrajzi árujelzők oltalma alá helyezni az arra érdemes termékeket. Az

első nem hivatalos kezdeményezés, mely a magyar értékeket hivatott egyfajta minőségi védjeggyel ellátni, 2000-ben alakult.

A Hungaricum Club alapítói olyan nagy múltú visszatekintő magyar vállalatok, mint a Herendi Porcelánmanufaktúra Rt., a Pick Szeged Rt., a Tokaj Kereskedőház Rt. és a Zwack Unicum Rt. Megalakulásukkor több jellegzetesen magyar, nemzetközileg is elismert és keresett terméket vettek jelképesen oltalmuk alá. Jelenleg a tokaji aszú, a Pick szalámi, a herendi porcelán, a halasi csipke és *Pető András* konduktív nevelési rendszere, a *Pető-módszer* tartozik ide, ám a lista folyamatosan bővül. Négy esztendővel később civil kezdeményezésként létrejött a Premium Hungaricum Egyesület, amely a tradicionálisan magyar termékeket előállító Kárpát-medencei kis- és közepes vállalkozásokat hivatott összefogni és patronálni. „*Célkitűzésünk, hogy az Európai Unió, valamint a tágabb nemzetközi közösség számára egy olyan egységes magyar kulturális és gasztronómiai hagyományt mutassunk be, amelynek éppúgy része a Tokaji Aszú, mint a székelyföldi erdei áfonyából készített házilekvár. Hiszünk abban, hogy gasztronómiai hagyományunk ugyanúgy egységes és szétválaszthatatlan, mint például népzeneünk, amely értelmezhetetlen a Kodály Zoltán és Bartók Béla által a Székelyföldön feltárt gyökerei nélkül*” – fogalmazzák meg hitvallásukat. A jogi helyzet tisztázása nélkül azonban egyetlen szervezet sem képes megvédeni termékeinket a szomszédos

államoktól, így fordulhatott elő, hogy több magyar jellegzetesség jelenik meg az európai közönség előtt idegen köntösben.

A tétlenséget és a veszteségeket megelőzve a Fidesz–KDNP országgyűlési frakciója tavaly nyáron a tettek mezejére lépett. Dr. Medgyasszay László és dr. Smicskó István előterjesztése alapján az Országgyűlés elfogadta a „Hungarikumok védelmében” munkacímű határozatot. A határozat többek között kötelezi a megyéket, a régiókat és a mindenkori kormányt az értékek regisztrálására, azok kétévenkénti ismertetésére. Idén márciusban Lezsák Sándor, az Országgyűlés alelnöke javaslatára Birinyi József vezetésével létrejött a Hungarikum Munkacsoport is, hogy kidolgozza a hungarikum-törvényt. Céljük a hungarikum-piramis felállítása, a helyi, megyei, regionális, Kárpát-medencei és a diaszpórában élő magyarság értékterének feltérképezése, rögzítése, az értékeket egyértelműen meghatározó, segítő, védő törvény előkészítése, elfogadtatása, a kiemelt magyar termékek és alkotások hazai, uniós és nemzetközi regisztrálása, marketing-stratégiájának kidolgozása, piacra jutásának segítése.

– Hungarikumnak kell tekinteni mindazt, ami pozitív, jellegzetesen magyar érték, büszkeségre okot adó sajátosság – fogalmazza meg Birinyi József. – A munkacsoport megalakításakor igyekeztem utánanézni, hogy szabályozás híján milyen esetekben alkalmazzák a hungarikum szót. Megdöbbentő eredményre jutottam, hiszen negyven százalékban pejoratív, negatív értelemben találok a hungarikum fogalmának alkalmazásával. Ilyen volt például a Cool TV Hungarikum című rajzfilmsorozata is, amelyben történelmi nagyjainkat közízlést romboló módon gyalázzák. A Kereszténydemokrata Néppárt többször is bíróság elé kívánta vinni a gyalázkodó sorozatot, ám eljárás egyszer sem indult a műsor készítői ellen. Az elsők között tehát törvényi védettséget kell adni magának a névnek, a logónak is, a kategória szándékos lejáratását büntetni kell, meg kell állítani a tudatos rombolást!

A munkacsoport tagjai elsősorban a hungarikum-definíciót kívánják úgy megalkotni, hogy az minden területet lefedhessen, magába foglaljon minden lehetséges kiemelt értéket, hungarikumot, piaci és szellemi terméket, alkotást, életművet egyaránt. Intézményi, támogatási, minősítési rendszert kell felállítani, hogy minél többen megismerhessék mindazt, amivel az európai kultúrához, az egyetemes emberi értékekhez hozzájárult, hozzájárul a

magyarság. Jogi védelemmel, segítséggel kell ellátni minden hagyományosan magyar terméket, hogy megelőzzük a visszaéléseket, meg kell teremteni a szankciók törvényi hátterét, a végrehajtási utasításokat is. Birinyi úr szerint a javaslat pár hónap múlva a parlament elé kerül, így akár még a kormányváltás előtt megszülethet az annyira várt hungarikum-törvény.

A munkacsoport tagjai létrehozhatják egy besorolási rendszert is, amely az Európai Unió és a Magyar Szabadalmi Hivatal áruosztályaival, a létező szakmai minősítési

rendszerrel is összehangolhatóvá teszi a hagyományosan magyar, védendő termékeket. Az unióban ugyanis már működik egy hasonló rendszer, az Európai Bizottság földrajzi árujelzői védelemmel ruházhat fel termékeket. Az unió létrejötté óta mintegy ötezer hagyományos vagy tájjellegű terméket tart számon, de mint azt a statisztikai adatokból láthatjuk, hazánk nem jeleskedett a magyar termékek levédetésével. Az ötezer védelemmel ellátott termék majdnem fele, kétezer-háromszáz francia, a maradékon a többi tagállam osztozik. Magyarország négydel képviselteti magát, a budapesti és a szegedi szalámmal, a makói hagymával, valamint a hajdúsági tormával. Nyolc egyéb termékünk van a várolistán, ám ez még mindig jóval kevesebb, mint amennyit egy átlagos iskoláskorú gyermek fel tud sorolni a hungarikumok közül.

– Már az uniós belépésünkkel, a jogharmonizáció keretein belül határozottabban, átgondoltabban kellett volna cselekednünk, értékeink védelmét hatékonyabban biztosítanunk. A Kárpát-medence mindig is a kultúrák metszéspontja, gazdagító találkozója volt, érzékeny terület. Meg kell oldanunk azt a problémát is, hogy a nemzethez organikus tartozó határon túli magyarokat és termékeiket, alkotásaikat is integrálhassuk a hungarikum-rendszerbe, hiszen sajnálatos módon az ő esetükben sokszor ütköznek az érdekek a többségi társadalommal – mondta a Demokratának a Hungarikum Munkacsoport vezetője, aki szerint nincs ellentmondás az uniós eszmék és az egyetemes emberi értékek tárt gazdagító nemzeti értékek védelme között.

Mint érvelt, akiknek nincsenek saját értékeik, nem tudják tisztelni a másokét sem. Következésképpen tudomásul kell vennünk, hogy saját értékeink védelmét csak akkor várhatjuk el másoktól, ha magunk is meg tudjuk és meg akarjuk védelmezni.

Gerhát Petra

UNIÓS KÖZÖSSÉGI OLTALMAT ÉLVEZŐ MAGYAR TERMÉKEK:

szegedi téliszalámi
budapesti téliszalámi
hajdúsági torma
makói hagyma
szatmári szilvapálinka
szabolcsi almapálinka
kecskeméti barackpálinka
békési szilvapálinka
gönci barackpálinka
a „törkölypálinka” név használata
magyar bor-eredetmegjelölések földrajzi nevei

ELBÍRÁLÁSRA VÁRÓ TERMÉKEK:

csabai vastagkolbász
gyulai pároskolbász
kalocsai fűszerpaprika-őrlemény
szegedi fűszerpaprika-őrlemény
gönci kajszibarack
szőregi rózsátó
alföldi kamillavirág
magyar szürkemarha-hús

